شیعر شێوەیەک داهێنانە

کەریم حیکمەتی
(بۆکان)

وەک ژانرێکی هونەری کە باس لە شیعر دەکرێ، خێرا کۆمەڵێک پرسیار بە مێشکا دێ و بەرەنگاری ئەو دەقانە دەبنەوە کە وەک شیعر ئاراستەی خوێنەر دەکرێن.

- یەکەم: شێوەی دارشتن لەم دەقە شیعرییەدا چلۆنە؟

- دووەم: شاعیر تا چ ڕادەیەک توانیویە مامەڵە لەگەڵ زماندا بکات؟

- سێیەم: شاعیر تا چەندە توانیویە ئەزموونەکانی خۆی بگوازێتەوە ناو دەق؟

- چوارەم: خوێنەر تاچ ڕادەیەک چێژ لە دەقەکە دەبات؟ واتە دەق تا چ حاندێک لەباری ئەفسانەییەوە کاریگەری لەسەر خوێنەر هەیە؟ یان باشتر وایە بڵێم دەق تا چ سنوورێک بەڕووی خوێنەردا ئاوەڵایە؟ ئاخۆ دەق لە ڕووبەڕوو بوونەوە لەگەڵ خوێنەردا ئامێزێکی کراوەیە، یان خۆ دەریچەیەکی گاڵە دراوی مرومۆچی فەرمانسالارە؟

بەلای منەوە دەقێکی چالاکی شیعری ئەو دەقەیە تا ڕادەیەکی بەرچاو لە بووژانەوەو نوێبوونەوەی ئاگایانە چێژی وەرگرتبێ و ئەم بووژانەوەیەش تاک ڕەهەند نەبێ.

واتە شاعیر تەنیا لە بوارێکدا ئەم کارە نەکا پێویستە باسەکە هێندێک بکرێتەوە. مەبەستم ئەوەیە کە ئەگەر شاعیر دەیەوێ ڕێساکان بشکێنێ، بەڵام بەو مەرجەی کە کۆمەڵێک وردەکاری و جوانی و خەیاڵ و وێنەو... توور نەدات.

بۆ نموونە تەنیا بە هەنجارشکێنی شێوەییەوە خۆی نەبەستێتەوە، بەڵکو دەبێ وێڕای شکاندنی ئەم هەنجارانە ساختومانێکی نوێ بە کۆمەڵێ بیر و وێنەو ڕیتم و مۆسیقاوە ئاراستە بکا. لێرەدا پێویستە ئاماژە بەوە بکەم

که مەبەستم لە تاک ڕەهەند بوونی شیعر ئەمەیە کە تەنیا بە جێگۆڕکێیەکی ڕواڵەتی وشەکان (پاشوپێش) کردن، دەقێکی بەپێزی شیعری ناخوڵقێ، بەڵکو ئەم بووژانەوەیە دەبێ هەمەلایەنەو بنەڕەتی بێ، ڕوانینی نوێی شاعیر هەموو بەشەکانی وشەو خەیاڵ و وێنە و دارشتن و مۆسیقاو... بگرێتە خۆ. واتە ئەگەر شاعیر لە وێنە کەڵک وەردەگرێ دەبێ تەسویر و وێنەکانی تازەو دەستکردی خۆی بن.

بۆ وێنە تەسویرێکی عەبدوڵڵا پەشێو دەخەمە بەر چاو (من ئەسپی با لغاو دەکەم!) ئەگەر شاعیرێکی دیکە دیسان هەر ئەم وێنەیە بێنێتەوە، یان ئەم جۆرە دەستکاری بکا، (من دەکەم ئەسپی با لغاو)، یان من سواری ئەسپی با دەبم، یان ئەسپی با زین دەکەم، بێ گومان نەک هیچ داهێنانێکی نەکردووە، بەڵکو پاشەڕۆک خۆرێکە تەواو.

جا ئێستا هەر لە ڕوانگەی ئەم باسەوە بەرهەمی دووەمی شیعری سولەیمان ئەحمەد زادە (سیابەخت) بەناوی (درۆکانیش ڕاستەقینە بوون) دەخەینە بەر باس و لێکۆڵینەوە. بۆ ئەم باسەش بە پێویستی دەزانم کە سەرەتا چاوێک بەیەکەم بەرهەمی سیابەخت واتە «تراژیدیای بێ کۆتایی»دا بخشێنین.

سیابەخت لە تراژیدیای بێ کۆتاییدا کەڵکەڵەیەکی زۆر و زەوەندی تازەگەری هەیە. هەوڵی داوە لە شێوە دارشتن و دەربڕینەکانی دەوروبەری خۆی هەڵاوێرێ، فۆرمێکی جیاواز بە بەر هۆنراوەکانی دابکات، بەڵام سیابەخت هێندە ڕواڵەتی پێداگری لەسەر ئەم تاقیکارییە نوێیە دەکات کە هۆنراوە دەگەیەنێتە ئاستی پازێڵ، یان گەمەیەکی وشەیی مۆسیقاو تەسویرو خەیاڵ و جوانیناسی بەگشتی فەرامۆش دەکات. بۆ نموونە لە شیعرێکی لاپەڕەیی کتێبی تراژیدیای بێ کۆتاییدا دەڵێ:

ئازاد شەیتان
ئەوێت منی؟
یان تۆ ئازاد!!
ئەی وێت شەیتان؟!
ئەی
داد
بێداد!
بەسەرتان
ڕۆ
تانەخاوە
بخێنە ڕۆ
خانووچکەکەت!

هەر لە درێژەدا دەڵێ:
نۆژەکە ئەم؟/ بەستووە دات/ هەر ژەمە/ پێنج

واتە ئەم نوێژە کە پێنج ژەمە دات بەستووە. بەلای منەوە ئەم تاقیکارییە گەمەیەکی وشەیی و شێوەیەک فەرمانسالاری شاعیر بەسەر خوێنەردا دەیسەپێنێ، لەمەڕ ڕاست کردنەوەی وشەکان و گەڕاندنەوەی وشەکان بۆ جێگەی خۆیان، سیابەخت ئەم تاقیکارییە دەگوازێتەوە بەرهەمی دووەمیشی و لە هێندێک لە شیعرەکانیدا ڕەنگ دەداتەوە، بۆ نموونە شیعری ژمارە ٤و ٥ی لاپەڕەی ٤ی (درۆکانیش ڕاستەقینە بوون) دەخەمە بەرچاو،

بچووک
جەستەم،
هێندە!
دەستی،
کەلەپچە،
نایکا!
قۆڵبەستی!!!

کەواتە جەستەم هێندە بچووکە کە دەستی کەلەپچە قۆڵبەستی ناکا!! یان زیندوو تابووین/ گۆڕخانەی ئاوات/ سینەمان!/ مردین گەریش!/ گڵکۆمان هەرە بۆ، نەمان.

هەڵبەت شاعیر لەبەرهەمی دووەمدا ئەم گەمە وشەییە جار لەگەڵ جار بەرتەسک دەکاتەوە ئەگەر هێندێ جاریش کەڵکی لێ وەردەگرێ، ئەوە زۆر هۆشیارانە مامەڵەی لە تەکدا دەکات و هزرێکی جوان و قووڵی ئاوێتە دەبێت و ڕێگەش بە خوێنەر دەدات تا لە دەقدا بەشدار بێت و خۆی لە تاک ڕەهەندی و فەرمانسالاری دەرباز بکات، بۆ نموونە لە شیعری (درۆکانیش ڕاستەقینە بوون)دا دەڵێ:

(خولەکێ «بێدەنگی»
لە پرسەی...
شیعر و گۆرانیا
بە تفەنگەکان و
دابلێین!!)

* دا بە تفەنگەکان و بلێین لە پرسەی شیعر و گۆرانیا خولەکێ بێ دەنگ بن.

* بۆ پرسەی شیعر و گۆرانی بە تفەنگەکانتاندا هەڵبلێین.

وەک دەبینین لێرەدا دەسەڵاتی زمانی شاعیر چڕ دەکا بەرەو چەند تۆیی بوون هەنگاو دەنێ، وێڕای ئەوەی کە ئەم پرسیارەش زەق دەبێتەوە کە ئاخۆ چ پێوەندییەک لەگەڵ شیعر و گۆرانی و کڕ بوونی تفەنگدا هەیە؟

فرۆید دەڵێ: دووجۆر مەیل و غەریزە لەمرۆدا هەیە، یەکەم مەیلی ژیان دووەم مەرگ.

مەیلی ژیان ئەویندارى و ئاواکەری بەدواوەیە، (شیعر و گۆرانی) مەیلی مەرگیش وێرانکەرە (تفەنگ، شەڕ و توندوتیژی)

شاعیر تەنیا لەم کۆپلەدا وێڕای ئەوەی کە بە کەمترین وشە زۆرترین بۆچوون و مانا دەردەبڕێ، دیموکراسی دەقیش دەپارێزێ و خوێنەر بەرەو دەقێکی فرە ڕەهەندو ڕاڤە هەڵگر بانگهێشتێ دەکا.

هەر وەکو ئاماژە کرا شیعر وەک نوێنەری ژیان بە گوتنی شاملو «خودی ژیان» بانگەشەی عاتیفەو ئەویندارى دەکاو توندوتیژی تەنانەت لە دیمەنی ئاخاوتنیشدا ڕەت دەکاتەوەو ئاواتی ئەوەیە وشەی توندو گوللە ئاسا بسڕێتەوەو لە ئامێزی ژیانیان دەربهێنێ.

(لێرە
لەسەر
ڕانی شیعر
گوللەی وشە
ئەچێتە خەو!!)

جگە لەمە شاعیر لە نماد وەکو خودی بەرهەمی هونەری زۆر سەرکەوتووانە و شارەزایانە کەڵک وەردەگرێ و هەوڵ دەدا تا بەم کەرەسەیە خوێنەر بەرەو بیر و پانتاییەکی قووڵ و بەرین ببات.

لە ئاسمانا...
کە
دا
با
ری
خۆی بۆ زەوی
کردە دیاری!
نەرم نەرم!!
ڕوحی
با- دا- ن

شاعیر لەم شیعرەدا بەشێوەیەکی نمادین لەزەوی، یان نیشتمانێک دواوە کە باران، یان ئەویندارەکەی بۆ جوانی و سەربەرز بوونی هەڵۆ ئاسا خوێنی خۆی بەسەریدا پێشکەش دەکات.

بێ گومان یەکێک لەو پێداویستییانەی کە هونەر بە گشتی و شیعریش بەتایبەتی قووڵ و بەرین دەکاتەوە، هزرو فەلسەفەیەو ئەو بۆیانەی کە دەڕژێنە دەقی شیعرەوە، جگە لە پتەوکردن و قووڵ کردنی ئەسەرەکە لە هەرمانیەتی بەرهەمەکەشدا ڕۆڵێکی بەرچاوی هەیە.

دەتوێت؟
ببارێی؟؟
چەندە هەوربووی!؟
ئاخر!؟

(هەڵۆ گەر نەیەتەدەر، لەلانێ
تیر ڕێژی مانگ و خۆرەتاو دەزانێ؟)
ناسر خوسرەو

جگە لە درۆ..
داویان نییە،
ئەو ڕاوچییانەی...
کەڕاوکەری
ڕاستەقینەن!!